

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДИН ЗІ СКЛАДНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОЗНАВСТВА

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED LAW TEACHERS

У статті висвітлено одну з актуальних проблем підготовки викладачів правознавства – формування їхньої комунікативної компетентності. Аналізуються праці вітчизняних науковців з проблеми формування комунікативної компетентності, яка досліджується в різних аспектах. Зазначено, що комунікативна компетентність розуміється як сукупність знань, умінь, навичок, необхідних майбутньому викладачу правознавства для високого рівня його професіоналізму. Особлива увага приділяється ґрунтовній мовній підготовці та мовним навичкам. У професії викладача мова є основою професіоналізму, а тому бездоганне володіння нею під час виконання посадових обов'язків є нормою. Виокремлено низку комунікативних якостей мовлення, зокрема правильність, виразність, якість, точність, стислість, доцільність. Кожна з названих якостей мовлення виражає ту чи іншу сторону мисленнєвого процесу, а саме: створення концепції передбачає орієнтацію на правильність, точність, стислість мовлення; побудова програми реалізації – на правильність, точність, стислість, доцільність мовлення; тактичне обґрунтування стратегії – на правильність, виразність, ясність, доцільність, точність, стислість мовлення. Визначено, що для професії викладача важливою є й ораторська майстерність, професійне володіння якою стає в сучасному світі невід'ємним елементом підготовки майбутніх спеціалістів. Наведено перелік можливих тренінг-центрів, які допоможуть підвищити професійну компетентність та освоїти ораторське мистецтво майбутнім викладачам, яким недостатньо отриманих знань, що надає виш, а саме: Alpha Club – тренерська група Дмитра Вольфа, усі навчальні програми Alpha Club розраховано на ефективний і швидкий розвиток особистісних і ділових якостей; тренінг-центр «Спікер» – перша в Україні школа ораторської та переговорної майстерності; навчальний центр «Дако» – створений за прикладом провідних майданчиків Європи; школа «Красномовство» – особливість цієї школи в легкості й доступності подання навчального матеріалу.

Ключові слова: комунікативна компетентність, компетентність, професійні комуні-

кації, викладач правознавства, ораторське мистецтво.

The article highlights one of the urgent problems of the training of law teachers – the formation of their communicative competence. The works of national scientists on the problem of formation of communicative competence, which is studied in various aspects, are analyzed. It is stated that communicative competence is understood as a set of knowledge, skills, skills required for the future law teacher for a high level of his professionalism. Particular attention is given to thorough language training and language skills. In the profession, teaching is the basis of professionalism, which is why it is the norm to master it perfectly in the performance of official duties. A number of communicative qualities of speech are distinguished, in particular, correctness, expressiveness, quality, accuracy, brevity, expediency. Each of these qualities of speech expresses one or the other side of the thinking process, namely: the creation of the concept involves an orientation to correctness, accuracy, brevity of speech; construction of the program of implementation – on correctness, accuracy, brevity, expediency of speech; tactical justification of the strategy – on correctness, expressiveness, clarity, expediency, accuracy, brevity of speech. It has been determined that for the profession of the teacher is also the oratorical skill, professional possession of which in the modern world becomes an integral element of training of future specialists. The list of possible training centers that will help to increase professional competence and master the oratorical art for future teachers who have not received enough knowledge, which is provided by higher education, are given, in particular: Alpha Club – Dmitry Wolf's coaching group. All Alpha Club training programs are designed to effectively and quickly develop personal and business qualities; training – Speaker Center – the first in Ukraine a school of public speaking and speaking skills; the Daco Training Center – created following the example of Europe's leading sites; School of Eloquence is a feature of this school in the ease and accessibility of teaching material.

Key words: communicative competence, competence, professional communications, law teacher, public speaking.

УДК 378:34]005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-14>

Герашенко В.В.,
аспірант кафедри педагогіки і психології
вищої школи
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сьогодення характеризується прискореним прогресом технологій, зростанням транскордонної міграції, різновекторними демографічними тенденціями, докорінними змінами в структурі ринку праці. Зменшується потреба в робочій силі для виконання рутинних операцій, які можуть виконуватися машинами. Змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників.

Освітня галузь максимально наближається до рівня світових стандартів, забезпечення кон-

курентоздатності випускників вищих навчальних закладів на європейському ринку праці, їхньої мобільності. Нова парадигма освіти орієнтована на гуманістичні підходи в освіті, насамперед особистісно-орієнтований підхід, який може забезпечити ефективний особистісний розвиток молодого спеціаліста, оволодіння ключовими професійними компетентностями. Однією з таких компетентностей, без якої неможлива інтеграція в суспільне життя на різних рівнях, є комунікативна компетентність. Для спеціаліста будь-якого профілю

важливо володіти комунікативними стратегіями й тактиками, уміле й доцільне використання яких безпосередньо впливає на результати професійної діяльності [7, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що комунікативна компетентність стала нині об'єктом дослідження великої групи науковців, які досліджують її в різних аспектах: комунікативна компетентність педагога: структура, етапи формування (Н. Ашиток, О. Кравченко-Дзондза, О. Корніяка, Г. Кошонько та ін.); комунікативна компетентність студентів педагогічних спеціальностей (І. Іванова, Н. Стеценко, Н. Альохіна й ін.); комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості (І. Черезова й ін.); комунікативна компетентність як основа успішної управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу (С. Редько, Л. Пашко, Н. Ларіна й ін.); комунікативна компетентність майбутніх фахівців з політології та історії (Т. Денищич та ін.); комунікативна компетентність у контексті професійного самоздійснення викладача вищої школи (О. Корніяка й ін.).

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень із зазначеної теми, проблема комунікативної компетентності викладачів правознавства ще не була предметом окремого наукового дослідження, що й зумовило вибір теми дослідження.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. На основі аналізу психолого-педагогічних праць із проблеми дослідження встановлено, що в професійній діяльності викладача правознавства комунікативна компетентність має стати умовою високого рівня його професіоналізму. Відзначимо, що комунікативна компетентність була предметом вивчення багатьох науковців, проте її роль під час підготовки висококваліфікованих викладачів правознавства, на нашу думку, потребує більш ґрунтового вивчення.

Метою статті є дослідження ролі комунікативної компетентності в професійній підготовці викладачів правознавства.

Виклад основного матеріалу. На шляху розвитку інформаційного суспільства якісна освіта стає одним із головних чинників успіху, а педагог є водночас й об'єктом, і провідником позитивних змін.

Усе відчайдушнішою стає потреба в подоланні таких побічних наслідків вузькоспеціалізованої освіти, як фрагментарність світосприйняття, незадовільний стан між професійних комунікацій, недостатній розвиток інтеграційних процесів у суміжних галузях науки. Це зумовлює необхідність переосмислення змісту освіти на користь зростання частки міжпредметної й міжгалузевої інтеграції знань, яка є можливою лише на основі переходу від знання фактів до розвитку компетентностей.

Поняття комунікативної компетенції ввійшло в науковий обіг в 1972 р. завдяки американському

лінгвісту Д. Хаймзу. Теорія була орієнтована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. Саме із 70-х рр. минулого сторіччя й розпочалися інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетенції [6, с. 70].

Платформа для розбудови концепту компетентностей сучасного європейського педагога закладалася в документах Європейської Комісії, Ради Європи, Європейських професійних організацій (Європейська асоціація дослідників у сфері освіти тощо). Пріоритети Європейського Союзу щодо підвищення якості педагогічної освіти, які сформульовано в рекомендаціях Європейської Ради, актуалізували потребу в поліпшенні педагогічних компетентностей і розвитку професійних цінностей і ставлень відповідно до нових вимог сучасності [1, с. 52].

Поняття «компетентність» як спеціально-науковий термін досить широке й неусталене [2, с. 61]. Компетентність – це система інтелектуального, психологічного, морального та функціонального станів фахівця, що відображають рівень набутих знань, навичок, досвіду, інформаційної насиченості й інших властивостей у конкретній сфері професійної діяльності [2, с. 62]. «Компетентність» визначають через діяльність або рівень досягнень у рамках певної функції або роботи й розуміють як поінформованість, обізнаність, авторитетність у якій-небудь галузі, практичну готовність і здатність людини діяти в певній галузі [3, с. 33].

Компетентність у здійсненні професійної комунікації передбачає усвідомлене розуміння цінності комунікації для професійної діяльності педагога, що позитивно відображає систему цінностей комунікативних знань і визначає цілеспрямовану діяльність студентів щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень; сформовану сукупність узагальнених комунікативних умінь і розвинутий емоційний інтелект. Володіння майбутнім педагогом цим інтегральним особистісним утворенням забезпечить кваліфіковане виконання професійної, комунікативної діяльності [3, с. 33].

Комунікативна діяльність, як і будь-яка інша, для ефективного її здійснення передбачає наявність специфічних комунікативних умінь, які формують комунікативну компетентність особистості як «систему поглядів і дій, які служать індивіду моделлю орієнтації для задоволення потреб у самореалізації та способом досягнення цілей під час спілкування з іншими людьми» [9, с. 10].

Саме спілкування слугує досягненню взаєморозуміння між учасниками комунікативного процесу. Від ефективної комунікації залежить установа

необхідних результативних контактів і зв'язків як в особистому, так і в діловому житті. Те, що ми говоримо і як ми говоримо, багато в чому визначає успіх у досягненні поставленої мети незалежно від того, ми звертаємося до оточуючих безпосередньо, розраховуючи на власні риторичні здібності, чи опосередковано, через засоби інформації.

Науковці стверджують, що властива людині манера говорити – такий самий дієвий засіб її ідентифікації, як і відбитки пальців. Ця індивідуальна манера говорити свідчить про наявність чи відсутність у людини таких двох рис, які характеризують її як особистість:

- ступеня її самоствердження, тобто того, як упевнено вона себе почуває й наскільки розвинене в неї почуття власної правоти;

- ступеня її невпевненості в собі [4, с. 52].

Сьогодні проблема мовної компетенції стоїть гостріше, ніж у попередні роки. Саме вміння здійснювати розумову поведінку як діяльність (тобто з урахуванням конкретної мовної ситуації) є одним із визначальних елементів ефективної комунікації в будь-якій сфері. Мовна компетентність – це певна сукупність досвіду мовної діяльності та мовної рефлексії, а також знань, умінь, навичок, що регулюють професійну мову й визначають її спрямованість, індивідуальну специфіку та відповідність ситуації спілкування [8, с. 263].

Безперечно, це стосується й викладача правознавства, який зобов'язаний мати ґрунтовну мовну підготовку та володіти мовними навичками.

Мова в професії викладача є базою здобуття фаху у вищому навчальному закладі, основою професіоналізму майбутніх правників, а тому бездоганне володіння нею та користування під час виконання посадових обов'язків є нормою.

Вираження думки в грамотній логічній словесній формі становить низку комунікативних якостей мовлення, зокрема правильність, виразність, якість, точність, стислість, доцільність. Ці компоненти створюють гармонію думки і слова [5, с. 66].

Специфіка правильного мовлення полягає в тому, що такого роду мовлення покликане передусім впливати на свідомість людини [5, с. 66].

Виразність – це комунікативна якість, завдяки якій здійснюється вплив на емоції та почуття аудиторії засобами художньої образності (порівняння, епітети, метафори тощо); фонетичними засобами (інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція); синтаксичними фігурами (звертання, риторичне запитання, інверсія, градація, повтор, період) [5, с. 66].

Якість – це комунікативна якість, яка забезпечує адекватне розуміння сказаного (без деформацій), не вимагаючи від співрозмовника особливих зусиль під час сприйняття змісту форми [5, с. 66]. Основний шлях розвитку якості мовлення – сам процес спілкування. Чим частіше суб'єкт вступає в процес комунікації, причому з різними типами

аудиторій, тим більше уваги він починає приділяти роботі над своїм мовленням, зокрема над ясністю, адже від цього багато в чому залежить досягнення поставленої ним мети та задоволення від спілкування [5, с. 67].

Стислість – це комунікативна якість мовлення, яка виявляється у відборі мовних засобів для вираження головної думки, тези, тобто стислість формує вміння говорити суттєво [5, с. 67].

Доцільність – це особлива організація мовних засобів, яка зумовлює відповідність мовлення меті й умовам спілкування. Основний спосіб розвитку доцільності мовлення – виступ з однією й тією самою темою в різних типах аудиторій. Ця якість, як жодна інша, відточує, шліфує мовне чуття суб'єкта, допомагає ефективно управляти поведінкою аудиторії (знімати роздратування, викликати почуття симпатії, створювати стан розкутості тощо) [5, с. 67].

Кожна з названих комунікативних якостей мовлення виражає ту чи іншу сторону мисленнєвого процесу, а саме: створення концепції передбачає орієнтацію на правильність, точність, стислість мовлення; побудова програми реалізації – на правильність, точність, стислість, доцільність мовлення; тактичне обґрунтування стратегії – на правильність, виразність, ясність, доцільність, точність, стислість мовлення [5, с. 67–68].

Безумовно, професія викладача – це творча професія, адже викладачі, а особливо викладачі юристи, застосовують, так би мовити, гру слів. Саме тому давньоримські юристи були визнаними ораторами й через це в провідних вишах країни викладається такий предмет, як ораторське мистецтво. Так, професійне володіння ораторською майстерністю стає в сучасному світі невід'ємним елементом підготовки фахівців у будь-якій професійній царині. Якщо говорити про юриспруденцію та педагогіку, то в цих галузях без стійких навичок риторики неможливо й просто нормально працювати. Викладачу правознавства варто мати вміння спілкуватися як усно, так і письмово в різних комунікативних ситуаціях і керувати і спрощувати власне спілкування до вимог ситуації. Ця компетентність також містить здатності розрізняти та використовувати різні типи текстів із метою досліджувати, збирати й обробляти інформацію, використовувати засоби, формулювати й висловлюватися щодо чітких усних і письмових аргументів. Позитивне ставлення до спілкування залучає схильність до критичного й конструктивного діалогу, оцінювання естетичних якостей, бажання докладати зусилля, а також зацікавленість спілкуватися з іншими. Це додає впевненості у впливі мови на інших і потребі розуміти й послуговуватися мовою в позитивній і соціально відповідальній спосіб.

Сьогодні в Україні існує безліч центрів, шкіл, які допоможуть освоїти ораторське мистецтво та під-

вищити професійну компетентність не тільки викладачів правознавства, а й представників бізнесу.

Наприклад, Alpha Club – тренерська група Дмитра Вольфа. Усі навчальні програми Alpha Club розраховано на ефективний і швидкий розвиток особистісних і ділових якостей. Серед найпопулярніших тренінгів – ораторське мистецтво, комунікація та персональний бренд. Особливість центру в тому, що більшість тренінгів особисто проводить його засновник – відомий в Україні та поза її межами Дмитро Вольф. Ставши першим у нашій країні, хто навчає комунікативістики, він розробив власний підхід до навчання самоорганізації, ораторських навичок і ділових переговорів. Головною особливістю тренінгів в Alpha Club є те, що учні отримують саме практичні знання, а не стають пасивними слухачами лекцій. У всіх програмах предмет комунікації, переговори або публічний виступ розглядають з усіх значущих сторін: психологічної, лінгвістичної та соціальної. А ще всі програми адаптовані до будь-якої аудиторії та не потребують спеціальної підготовки.

Тренінг-центр «Спікер» – перша в Україні (з 2001 р.) школа ораторської та переговорної майстерності. Тут навчають, як налагодити якісне спілкування з клієнтами й партнерами, керувати конфліктами в колективі, діловому листуванні та допомагають розвивати навички лідера. А серед найбільш популярних курсів центру – суперпрезентація, результативні переговори й ефективна ділова комунікація.

Навчальний центр «Дако» випускає повноцінних фахівців, готових уже завтра розпочати роботу. Ця навчальна платформа створена за прикладом провідних майданчиків Європи. Усі навчальні заняття спрямовані на отримання практичних навичок і вмінь, а теорія виступає тільки як основа для ефективного застосування отриманих знань.

Школа «Красномовство» – головна особливість цієї школи – вибірковість у підготовці навчального матеріалу, а також легкість і доступність його подання. Курси спрямовані на підвищення професійної компетентності, розвиток навичок системного підходу до підготовки й проведення ділових переговорів, вироблення власної стратегії поведінки в процесі переговорів, розвиток навичок впливати, розпізнавати й долати маніпуляції під час спілкування.

У вищій юридичній школі ораторське мистецтво є невід'ємним складником виховання висококваліфікованого викладача правознавства. Навчитися переконувати, робити слабку думку сильною – таке завдання можна виконати за допомогою ораторського мистецтва, звертаючись як до розуму, так і до почуттів людини. Ораторське мистецтво у вищій юридичній школі навчає студентів ефективної технології комунікації, що є безумовним свідченням комунікативної компетентності сьогоdnішнього студента – завтрашнього спеціаліста – і враховує

сучасні наукові досягнення в осмисленні таємниць мистецтва словесного вираження та впливу на аудиторію. Для тих студентів, яким недостатньо отриманих знань з ораторського мистецтва, що надає виш, існують вищезазначені тренінг-центри. Саме такі тренінг-центри допоможуть значно підвищити професійну комунікацію та професійну компетентність, адже викладач правознавства, який володіє високим рівнем комунікативної компетентності, – це професіонал своєї справи.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що комунікативна компетентність посідає особливе місце в підготовці викладачів правознавства. Саме високий рівень комунікативної компетентності є однією з провідних якостей майбутніх викладачів правознавства, що зумовлює їхню професійну діяльність.

Перспективні напрями подальших наукових досліджень полягають у визначенні шляхів розвитку комунікативних компетентностей під час підготовки викладачів правознавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / Н.М. Авшенко, Т.М. Десятов, Л.М. Дяченко, Н.О. Постригач, Л.П. Пуховська, О.В. Сулима. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
2. Бовдир О.Б. Комунікативна компетентність студентів юридичних спеціальностей: зміст та структура. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2005. Вип. 135. С. 61–63.
3. Волкова Н.П., Полторак В.А. Компетентність у здійсненні професійної комунікації майбутнього соціального педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки»*. 2014. Вип. 2 (8). С. 31–36.
4. Гошовська В.А., Пашко Л.А., Ларіна Н.Б. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навчальний посібник. Київ : К.І.С., 2016. 130 с.
5. Кацавець Р.С. Мова у професії юриста : підручник. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 304 с.
6. Крилова К.В. Комунікативна компетентність як педагогічна категорія. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка, Психологія»*. 2005. Вип. 7. С. 70–74.
7. Оліяр М.П. Теоретичні аспекти феномена «комунікативно-стратегічна компетентність». *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Спецвипуск «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти»*. 2014. С. 220–233.
8. Перцева В.А. Мовна компетенція майбутнього юриста. *Україна на шляху державотворення: історія та сучасність* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2016. С. 263–264.
9. Тимченко І.І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2001. 20 с.